

8. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренко: Кн. для учителя. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

Стаття надійшла до редакції 22. 01. 2011

Довга Т.

Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко, Украина

ФИЛОСОФСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ В ЭПИСТОЛЯРНОМ НАСЛЕДИИ А.С. МАКАРЕНКО

В статье проанализировано эпистолярное наследие А.С.Макаренко с целью освещения его философско-педагогической позиции.

Ключевые слова: А.С.Макаренко, письма, педагогика, жизнь, философско-педагогические взгляды.

Dovga T.

Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine

PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL THINKING IN THE EPISTOLARY HERITAGE OF A.S. MAKARENKO

The article says about analyzed epistolary heritage A.S. Makarenko to highlight his philosophical and pedagogical positions.

Keywords: A.S. Makarenko, letters, education, life, philosophical and pedagogical views.

УДК 37.015.31:57.081.1-053.5

М. ДЯЧЕНКО-БОГУН

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ВІКОВА СПЕЦИФІКА СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК МЕТОДИЧНА СКЛАДОВА ПРИРОДООХОРОННОГО ВИХОВАННЯ

Стаття присвячена розгляду специфіки вікових особливостей старшокласників як методичної складової природоохоронного виховання, метою якого є формування природоохоронної культури та позитивної мотивації старшокласників на здійснення активної природоохоронної діяльності, формування цілісної системи природоохоронних знань, навичок і умінь як основи активної життєвої позиції.

Ключові слова: природоохоронне виховання, діяльнісний підхід, природоохоронна свідомість, природоохоронна культура, природоохоронна освіта, практична спрямованість

Постановка проблеми та аналіз актуальних публікацій. Успіх виховання в цілому, і природоохоронного зокрема, залежить насамперед від знання вихователями (учителями, батьками) закономірностей вікового розвитку і вміння виявляти індивідуальні особливості кожної дитини, які забезпечать формування стійких ціннісних установок на раціональне природокористування, вміння бачити за вирішенням окремих природоохоронних проблем віддалені екологічні наслідки втручання в природні процеси, почуття відповідальності за вплив власних дій. Специфіка природоохоронного виховання полягає у виробленні в учнів старших класів світоглядного ставлення до комплексної, цілісної системи «суспільство-природа», до якої ставлення особистості неможливе без діяльнісної, безпосередньої та опосередкованої участі в її функціонуванні.

© М. Дяченко-Богун, 2012

Під природоохоронним вихованням розуміють такий розвиток волі, почуття, рис характеру, які б проявились в правильній (етичній) поведінці у ставленні до природного середовища. Вона повинна бути добровільною і безперервною протягом усього життя людини. Природоохоронне виховання старшокласників формує таку свідомість учнів, яка базується на збалансованості між сприйняттям навколишнього середовища і поведінкою людини у ставленні до нього.

Природоохоронне виховання спрямоване на засвоєння старшокласником особливої природоохоронної моралі, етики відносин людини і природи, яка за своєю суттю є глибоко гуманістичною. Це «...найдіяльнісніші фактори, що контролюють екологічну благополучність». (С. Алексеев) [1]. Отож, **метою** даної статті є розгляд специфіки вікових особливостей старшокласників як методичної складової природоохоронного виховання.

Виклад основного матеріалу. Характеристика природоохоронного виховання як формування свідомого, відповідального ставлення до природи була б неповною, незавершеною без аналізу їх практичної сторони, тобто без свідомої природоохоронної діяльності, яка включає в себе «всі види і форми діяльності, що пов'язані з раціональним вирішенням екологічної проблеми, екологізацією суспільного виробництва, всієї соціальної діяльності» (А. Урсул) [5]. І це природно, бо саме практична діяльність у галузі охорони природного середовища дає можливість зрозуміти всі аспекти природоохоронної культури, якими, зокрема, є природоохоронна освіченість і виховання, тобто свідоме, відповідальне ставлення до природи.

Формування природоохоронної культури особистості старшокласників – досить складний, різнобічний та довготривалий процес, який включає: оволодіння особистістю певною сумою знань про природу і вплив господарської діяльності на неї; осмислення та оцінку одержаної інформації і, як результат, – безпосередню дію у довкіллі, спрямовану на його охорону. У цьому аспекті, провідним чинником ефективного природоохоронного виховання старшокласників у ЗНЗ є його практична спрямованість:

– *безпосереднє залучення учнів у вільний від навчання час до вдосконалення практичних умінь природоохоронного спрямування, основою якого є творче використання ними здобутих теоретичних знань у повсякденному житті;*

– *поєднання суто навчальної та науково-дослідницької діяльності школярів з їхньою практичною природоохоронною роботою у довкіллі;*

– *самостійна (індивідуальна) навчальна, дослідницька та природоохоронна робота;*

– *співпраця старшокласників та їх батьків, численних громадських природоохоронних організацій у вирішенні екологічних проблем на локальному рівні;*

– *надання доцільної педагогічної допомоги та керівництва у процесі діяльності школярів у навколишньому середовищі [2].*

Вказані напрями природоохоронної діяльності забезпечать ефективність формування нових етичних стосунків учнів з природою, вихід на рівень морального обмеження власних споживацьких потреб, коли старшокласник контролює свою поведінку в природі, визначаючи їх екологічну доцільність, і робить те у довкіллі, що потрібно, а не те, що хочеться.

Важливе значення у процесі формування природоохоронної культури старшокласників набуває розробка підходів до методичного забезпечення взаємозв'язків школи з природним середовищем. Г.Пустовіт звернув увагу на той факт, що традиційні форми екологічного виховання, що базується на формуванні у старшокласників певного об'єму знань, не відповідають діяльнісному підходу до питань охорони і збереження природних ресурсів і запропонував власну систему, яка включає два блоки:

– *програмний (обов'язковий для всіх учнів, що включає в себе уроки з основних предметів)*

– *позапрограмний (за вибором учнів, що включає в себе роботу гуртків і факультативів, конференції, вечори, рольові ігри і т. ін.) [3].*

Залучення старшокласників у позакласну виховну роботу для вироблення вмінь та набуття досвіду здійснення природоохоронної діяльності дозволить сформувати

готовність учнів до конструктивної природоохоронної діяльності протягом усього життя, що вимагає такої інтенсифікації природоохоронного виховання, коли учень раз і назавжди сприймає як належне необхідність своєї постійної участі у вирішенні проблем навколишнього середовища.

Вирішення завдань природоохоронного виховання у дитячих колективах обов'язково має спиратися на знання вікових властивостей дітей. Для того, щоб виділити будь-яке виховне завдання навіть найпростіше, недостатньо враховувати лише індивідуальні особливості дитини. Не менш важливим є знання й врахування своєрідності його можливих вікових характеристик, правильних науково обґрунтованих уявлень про стан формування особистості дитини, протиріччя розвитку особистості, зумовлені віковими змінами й акселерацією.

У Національній доктрині розвитку освіти поставлені завдання щодо формування самостійної та самодостатньої особистості, здатної до професійного розвитку, активної адаптації на сучасному ринку праці та творчої самореалізації. Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень сучасної школи має володіти комплексом певних знань та умінь:

- *Гнучко адаптуватись у мінливих життєвих ситуаціях.*
- *Самостійно та критично мислити.*
- *Бачити та формувати проблему, знаходити шляхи її раціонального вирішення.*
- *Усвідомлювати, де і яким чином здобути знання можуть бути використані.*
- *Творчо мислити.*
- *Грамотно працювати з інформацією, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем.*
- *Бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в колективі, у будь-яких конфліктних ситуаціях.*
- *Самостійно працювати над розвитком особистісної моралі, інтелекту, культурного рівня [4].*

Період першої юності, на який припадає вік 15-17 років (старші класи), має специфічні закономірності й являє собою важливий етап у розвитку особистості. У цей період відбувається формування світогляду, ідеалів, переконань молоді людини. Старші класи для юнацтва цього віку слід розглядати не тільки як підготовку до майбутньої діяльності, але й як першу сходинку до зрілості. К. Ушинський вважав період життя людини від 16 до 22-23 років найбільш вирішальним: «Тут саме завершується період утворення окремих низок (плетениць) уявлень, і якщо не усі вони, то значна частина їх групуються в одну мережу, досить широку, щоб надати вирішальну перевагу тому чи іншому уявленню у напрямку думок людини та її характері» [6].

Особистість старшокласника як юнака певного віку можна розглядати у трьох контекстах:

- *соціальному, яким обумовлена належністю старшокласника до певної соціальної групи (клас) і виявляється через виконання ним функцій отримання знань;*
- *психологічному, що являє собою єдність психічних процесів, станів і таких властивостей особистості, як характер, темперамент, спрямованість, здібності, від яких, власне, й залежить протікання психічних процесів та виникнення психічних станів;*
- *біологічному, що містить в собі тип нервової діяльності, будову аналізаторів, безумовні рефлекси, соматичний тип, психомоторику, фізичний стан тощо.*

Це означає, що врахування специфіки якостей і можливостей старшокласників в процесі природоохоронного виховання, їх вікових та особистісних особливостей слід проводити в усіх зазначених напрямках [2].

Врахування вікових особливостей учнів старших класів дозволить досить гнучко коригувати зміст, форми та методи виховної роботи, не змінюючи загальної стратегії виховання [4].

Отже, здійснення вікового підходу до виховного процесу в умовах діяльності загальноосвітніх закладів передбачає :

- Постійну увагу до вікових особливостей формування особистості дитини, своєрідності її духовного світу, особливо на етапі остаточного утвердження;
- Врахування протиріч розвитку особистості, спричинених віковими змінами;
- Побудова системи виховної роботи відповідно до психологічних особливостей учнів старшого вікового періоду і концепцій їх розвитку.

Найважливішими елементами цієї виховної системи повинні стати:

- знання вікових особливостей і закономірностей розвитку дітей;
- виховні завдання у суворій відповідності з метою виховання молоді в Україні та основними напрямками її реалізації;
- організація щоденної роботи груп шкільної молоді, добір форм і методів виховання, що відповідають специфіці діяльності загальноосвітніх закладів;
- постійне врахування тих змін, що відбуваються в дитячих колективах.

Лише послідовне втілення системи у роботу зі старшокласниками дозволить вихователям домогтися позитивних результатів у їх природоохоронному вихованні.

Висновки. Природоохоронне виховання старшокласників – неперервний психолого-педагогічний процес цілеспрямованої творчої взаємодії вчителя та учнів, метою якої є формування у вихованців природоохоронної культури, що передбачає стимулювання позитивної мотивації старшокласників на здійснення активної природоохоронної діяльності, формування цілісної системи природоохоронних знань, навичок і вмінь як основи активної життєвої позиції.

Природоохоронне виховання покликане забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи й суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для людства в цілому і кожної людини зокрема, виробити потребу в спілкуванні з природою, оволодіти навичками відповідальної поведінки в процесі взаємодії з нею, сформувані свідоме прагнення і вміння брати активну участь в охороні й поліпшенні навколишнього середовища. Від успішності формування нового природоохоронного мислення і дбайливого ставлення до природи великою мірою залежить майбутній стан навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.В. Теоретические основы и методика экологической подготовки учителя в системе постдипломного образования / С.В. Алексеев – С.Пб.: Ин-т образования взрослых Рос. акад. образования. – 1998. – 205 с.
2. Подготовка будущих учителей к экологическому воспитанию старшеклассников (на материале работы педвузов Болгарии) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / М. М. Бойчева ; УГПУ им. М.П. Драгоманова. - Киев, 1994. - 240 с.
3. Пустовіт Г. П. Теоретично-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах : [монографія] / Григорій Петрович Пустовіт. – К. ; Луцанськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.
4. Суравегина И. Т. Методические системы экологического образования / И. Т. Суравегина // Советская педагогика. – 1988. – №9. – С. 31–35
5. Урсул А.Д., Демидов Ф.Д. Устойчивое социоприродное развитие / А.Д. Урсул, Ф.Д. Демидов – М.: Изд-во РАГС. – 2006. – 277 с.
6. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К.Д. Ушинский – М.: ФАИР-ПРЕСС. – 2004. – 239 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02. 2012.

Дьяченко-Богун М.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко

ВОЗРАСТНАЯ СПЕЦИФИКА СТАРШЕКЛАССНИКОВ КАК МЕТОДИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРИРОДООХРАННОГО ВОСПИТАНИЯ

Статья посвящена рассмотрению специфики возрастных особенностей старшеклассников как методической составляющей природоохранного воспитания, целью которого есть формирование природоохранной культуры и положительной мотивации старшеклассников на осуществление активной природоохранной деятельности, формирование целостной системы природоохранных знаний, навыков и умений как основы активной жизненной позиции.

Ключевые слова: природоохранные воспитание, деятельностный подход, природоохранная культура, природоохранное образование, практическая направленность.

Dyachenko-Bogun M.

Poltava National Pedagogical University named after Korolenko, Ukraine

AGE-SPECIFIC HIGH SCHOOL AS A METHODOLOGICAL COMPONENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

Article is devoted to the specific features of high school age as part of environmental education methodology, whose goal is the formation of the environmental culture and a positive motivation for the implementation of an active senior environmental activities, the formation of an integrated system of environmental knowledge and skills as the basis for an active life position.

Keywords: environmental education, activity approach, environmental culture, environmental education, practical orientation.

УДК 378.22.016:5:[373.5]

Г. ЄЛЬНИКОВА

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

В контексті модернізації національної системи освіти стаття присвячена вивченню історії розвитку, сучасного стану і перспективних шляхів удосконалення вітчизняної системи профільного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Ключові слова: диференціація навчання, профільне навчання, проблеми профільного навчання, форми і методи навчальної роботи у профільній школі.

Постановка проблеми. Створення інтегрованого освітньо-виховного середовища, яке б сприяло виявленню і максимальному розкриттю індивідуальних можливостей дитини, розвитку її природних здібностей і нахилів, забезпечило формування інтелектуальної особистості, розвиненої, культурної, самодостатньої, спроможної до генерування власних ідей, прийняття відповідальних рішень, професійного самовизначення і постійного самозростання передбачає в першу чергу перехід до профільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст і організація профільного навчання в ЗНЗ сьогодні привертає увагу багатьох науковців. Зокрема, питання професійного самовизначення і професійної орієнтації досліджують українські й російські вчені О. Вітковська, О. Дещенко; вибір профілів навчання обґрунтовують Н. Бібік, Н.Ладнушкіна, Л. Липова; зміст допрофільної підготовки у своїх працях аналізують І. Артюхова, Е. Мороз, О. Петунін, Л. Серебренников та ін. Теоретико-методологічні засади профільного навчання розробляють Н. Аніскіна, Н.Десятниченко, В. Кизенко, В. Крупник, Е.Полат, Н. Шиян та ін.; психологічні основи профільного навчання визначають П. Лернер, Г. Логінова, В. Огнев'юк, Ю. Рассадкін, Л. Філатова, Н. Харитонов та ін.; організаційні аспекти профілізації школи досліджують Н. Аніскіна, Б. Біляк, С. Волянська, С. Ковпак, Е. Огородников, С. Чиж та ін. Проблеми і перспективи розвитку профільного навчання в Україні та Росії аналізують В. Болотов, М. Віднічук, Г. Мемєга, Т. Ремєх, І. Щєрбо та ін.; структуру, особливості, проблеми і перспективи сільської профільної школи визначають А. Віфлеємський, Г. Іванюк, А. Остапенко та ін. Вагомі висновки щодо профільного навчання знаходимо в дисертаційних дослідженнях Є. Бо-

© Г. Єльнікова, 2012